

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

i-Bezpečná škola

reg. číslo: CZ.1.07/1.3.50/01.0014

Metodický materiál

Dětská delikvence v prostředí internetu

Tento projekt je prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Děti jako pachatelé

Internet slouží jako interaktivní úložiště informací, komunikační platforma, místo zábavy aj. Skýtá tak prostor i pro kyberkriminalitu, a to zároveň ve vztahu k dětem. Ty se mnohdy stanou obětí závadného či přímo nelegálního jednání, ovšem nikoliv výjimečně jsou i děti samotné původci takového jednání (např. cca 16 % evropských dětí ve věku mezi 9-16 lety přiznává, že se na internetu někdy vydávaly za jinou osobu).¹ Nejčastěji se tak stává ve formě kyberšikany nebo porušování autorských práv, výjimkou však není ani sexuální využívání.

Vzhledem k tomu, že děti jsou obvykle zdatnými uživateli online technologií, mohou se jejich prostřednictvím dopouštět i jiné závadné činnosti. Určitým specifickým online prostředí, potažmo kyberprostoru obecně, je skutečnost, že potenciální oběti se nachází kdesi na druhé straně a útočník s nimi není v bezprostředním kontaktu. Zároveň jsou mnohdy podceňovány dopady online útoků, ať už se jedná o kyberšikanu, sexuální využití či jiné. To vše vede k tomu, že je svým způsobem o něco snazší stát se pachatelem závadného jednání prostřednictvím kyberprostoru než v reálném světě.

Některé dětské pachatele spojují určité vlastnosti, obdobně jako ty dospělé. Např. pachateli kyberšikany bývají ti, kdo se s ní již v nějaké formě setkali,² původci sexuálního využívání si mnohdy neuvědomují trestněprávní dopady svého jednání, porušovatelé autorských práv zlehčují společenskou škodlivost svého jednání.

Co by děti měly vědět

Kyberprostor se sice může zdát dětem jako svět tak trochu bez pravidel, kam dospělí moc nedosáhnou, ale není tomu zcela tak – i v kyberprostoru platí právní předpisy, které je třeba dodržovat.

¹ Viz závěrečná zpráva výzkumu EU Kids online, k nalezení na [http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf).

² Viz Who bullies and who is bullied online, EU Kids online, k nalezení na [http://eprints.lse.ac.uk/39601/1/Who%20bullies%20and%20who%20is%20bullied%20online%20\(LSE RO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/39601/1/Who%20bullies%20and%20who%20is%20bullied%20online%20(LSE%20RO).pdf).

Co vede děti k delikvenci v online prostředí

Kyberprostor je pro děti stejně přirozený jako reálný svět, na rozdíl od jeho vnímání staršími generacemi. I zde proto působí na pravděpodobnost delikventního jednání stejné či podobné faktory, jako je nefungující rodina, „kriminální kariéra“ party atp. Kromě toho se však ke kyberprostoru pojí i určitá specifika.

Důvodů, proč se stávají v online prostředí delikventy i děti, je hned několik. Internet se sice začal šířit v ČR až v devadesátých letech minulého století a mnozí dospělí si na něj stále teprve zvykají, ale pro nové generace je součástí jejich přirozeného světa, protože z jejich pohledu existuje „odjakživa“. Pohybují se v něm se stejnou samozřejmostí jako v reálném světě, resp. v mnohém pohybu v kyberprostoru odráží pohyb v reálném světě – např. u kyberšikany, jež bývá zpravidla spojena i s tradiční šikanou.

Internet představuje komunikační platformu s určitými specifiky. K nejvýraznějším patří nepřítomnost osoby, se kterou komunikujeme. Stává se tak mnohem snazší „říci“ či zveřejnit, co by člověk tváří v tvář tomu druhému nevyslovil. Na jednu stranu je tak lákavé sdělit pomocí internetu intimnosti, jejichž vyjádření brání za jiných okolností stud.

Na druhou stranu pak zároveň dotýčný neneso riziko bezprostřední reakce při vynesení různých radikálních hodnotových soudů, aniž by byly domýšleny důsledky. Názor zveřejněný např. z bezpečí domova s sebou nese riziko reakce později při setkání tváří v tvář. Zároveň se s názorem vyjádřeným veřejně na internetu může seznámit mnohem více osob, jež se stávají „svědky“ a mohou s ním dát nesouhlas najevo buď opět prostřednictvím internetu, nebo i konfrontací v reálném světě. K nežádoucím radikálním hodnotovým soudům vede i jistá povrchnost úvah obvyklá pro tzv. multitasking typický pro kyberprostor, kdy se dotýčný věnuje sice několika činnostem zároveň, ale žádné z nich příliš do hloubky – stejným způsobem ani nepromýšlí důsledky svého jednání, ani si třeba neuvědomí zcestnost svého soudu.

Když se přidají ještě pocity méněcennosti, nedostatek sociálních a citových vazeb, potřeba sociálního potvrzení identity a potřeba sounáležitosti s prakticky jakoukoliv skupinou, dostaneme recept na pravděpodobné tíhnutí k projevům extremismu a propagaci různých netolerantních ideologií.

Výrazným faktorem, který může vést k delikvenci, je také vliv vrstevníků. Lze to shrnout jako: „dělají to ostatní, tak proč bych já neměl/a.“ S tím, jak se snižuje míra slušného vzájemného chování, ať už mezi vrstevníky, či mezigeneračně, posouvají se i hranice vnitřních zábran, ovšem ne vždy stejným tempem, jako se posouvají hranice toho, co již považujeme za odsouzeníhodné. Jindy se děti nechají zlákat někým dalším, ať už se jedná o vrstevníky nabádajícími je k závadnému chování (bez ohledu na to, zda jsou si sami vědomi závadnosti svého počínání), nebo o starší osoby – např. dospělými lákajícími děti k pořizování dětské pornografie.

Vynechat nelze ani nudu. Bez dostatečného zabavení se, sportovního vyžití atp. děti přirozeně vyhledávají různé náhražky. Delikvence v online prostředí pak představuje i určitou formu adrenalinové zábavy.

Ovšem internet svádí ke snadnému odsouzení těch druhých i nepřímo. Spolu s mírou času stráveného hraním počítačových her a sledováním TV, filmů atp. na úkor získávání vlastních zkušeností klesá i schopnost empatie a vcítění se do pocitů druhých. Kdo nemá zkušenost s reálnou bolestí, těžko může pochopit utrpení oběti ať už v rovině fyzické, či psychické, proto odpadávají zábrany před ubližováním druhým.

K porušování autorských aj. obdobných práv pak ještě přispívá idea internetu jako prostředí pro svobodné sdílení čehokoliv a všeho.

Co by měly děti vědět

Ať už vedou k delikvenci v online prostředí jakékoliv důvody, jejich následný postih se neliší od postihu za jednání v reálném světě. I když někdy internet přímo svádí k jeho zneužití proti někomu jinému, je vždy na místě se zamyslet nad tím, jak by dotyčný jednal a co by řekl tomu druhému tváří v tvář nebo v přítomnosti množství přihlížejících v reálném světě.

Závadná jednání dětí

Děti se dopouští různého závadného jednání, aniž by si mnohdy byly vědomy možných trestněprávních důsledků. V nejzávažnějších případech se jedná o trestné činy, v těch méně závažných o přestupky. Samostatnou otázkou je pak také povinnost k náhradě způsobené škody a/nebo nemajetkové újmy.

Závadná jednání, jejichž původci jsou děti, lze zhruba zahrnout pod sexting, kyberšikanu, porušování autorských práv, extremismus.

K sextingu dochází nejčastěji mezi partnery. Děti, resp. mládež mladší 18 let si vzájemně zasílá nejčastěji MMS s erotickým podtextem, ale může jít i o videa nebo naopak textovou komunikaci. Jestliže se později partneři rozejdou ve zlém, sextingový materiál mnohdy poslouží k pošpinění pověsti nebo zesměšnění toho druhého. Navíc mnohdy dochází k dalšímu šíření sextingových obrázků a dalších videí např. mezi kamarády. Zpravidla se jedná o dětskou pornografii a dotyční si neuvědomují, že se takto mohou dopustit hned několika trestných činů. Jde především o šíření pornografie, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie nebo svádění k pohlavnímu styku.

Dalším častým závadným jednáním konaným dětmi samými je kyberšikana. Samotná jako taková postižitelná není, avšak v jejím rámci se mohou agresori dopustit přestupku nebo i trestného činu. U přestupků se jedná zpravidla o přestupek proti občanskému soužití nebo o přestupek proti majetku. Škála možných trestných činů je o poznání pestřejší, může se jednat např. o následující: nebezpečné pronásledování (stalking), účast na sebevraždě, porušení tajemství dopravovaných zpráv, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, pomluva, šíření pornografie, poškození cizích práv, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, nebezpečné vyhrožování, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat, vydírání, poškození cizí věci, útisk, šíření toxikomanie, podvod, výtržnictví. Kromě toho při kyberšikaně dochází zároveň k porušení práva na ochranu osobnosti, např. ve formě zveřejňování pořízených zesměšňujících videí.

Autorská práva jsou porušována někdy cíleně, ale někdy též nevědomky. Druhý případ nastává zejména v situacích, kdy děti např. do své práce okopírují něčí článek, text z Wikipedie atp., aniž by uvedly svůj zdroj. Jiným případem jsou situace, kdy děti rozšiřují autorsky chráněný obsah třeba tím, že šíří jeho kopii mezi své kamarády. K více či méně vědomému porušování autorského práva také dochází např. při nelegálním stahování z tzv. peer-to-peer sítí, kdy stahující uživatel zároveň umožňuje ostatním uživatelům sdílet jím stahovaný obsah. O nepochybně vědomé porušování autorských práv se pak jedná v případech, kdy děti samy např. prolamují ochranu proti kopírování nebo kopírují software (aniž by se jednalo např. o freeware nebo open-source software).

Děti, především ty starší, se mohou dopustit různých trestných činů také v souvislosti s extremismem. Může jít o založení, podporu a propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod, projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci nebo také o podněcování k trestnému činu či schvalování trestného činu.

Co by měly děti vědět – Kopírování autorských děl

Do práva autorského nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla. Jakékoliv pořízení kopie ale musí projít tzv. třístupňovým testem. První podmínkou je pořízení kopie jen pro osobní potřebu a bez komerčního využití. Druhým požadavkem je normální využití díla. Třetí stupeň vyžaduje nikoliv nepřiměřený zásah do práv autora. Právě třetí stupeň bývá sporný při posuzování oprávněnosti pořízení kopie.

Jaké prostředky slouží delikventům

Škála závadných jednání je poměrně pestrá a tomu odpovídá i paleta používaných prostředků. Zahrnuje sms, mms, sociální sítě (falešné profily nebo zesměšňující profily a stránky), blogy i přímo webové stránky, videa umístovaná nejčastěji na Youtube.com, ale i na jiných podobných portálech, různé fotografie i koláže, e-maily, chaty. Pozadu pak nezůstává ani zneužívání prostředí tzv. MMOG (online her pro velký počet hráčů), kde dochází k pokračování šikany, zesměšňování, podvodům, krádežím atp.

Co by děti měly vědět

Se schopností nakládat zdatně s moderními komunikačními technologiemi by měla jít ruku v ruce i zodpovědnost za jejich užívání. Mohou sloužit jako zbraň a stejně tak se obrátit i proti svému uživateli.

Odpovědnost mládeže za přestupek a trestný čin

Ne vždy jsou si děti vědomy své případné odpovědnosti za přestupek či trestní odpovědnosti. Dopustí-li se tzv. činu jinak trestného dítě mladší 15 let, není za něj trestně odpovědné, nicméně soud mu uloží některé z opatření k nápravě či jejich kombinaci: výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu, ochranné léčení. Za spáchání přestupku dítě mladší 15 let neodpovídá.

Od 15 do 18 let je dítě mladistvým a stává se odpovědným za spáchání přestupku a případně i trestně odpovědným (je-li dostatečně rozumově a mravně vyspělé). Jím spáchaný trestný čin se nazývá proviněním a soud mu za ně uloží některé z výchovných, ochranných či trestních opatření či jejich kombinaci. Výchovnými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. V nejzávažnějších případech se ukládají trestní opatření, kterými jsou obecně prospěšné práce, peněžitá opatření (příp. s podmíněným odkladem výkonu), propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, podmíněné odsouzení (případně s dohledem), odnětí svobody nepodmíněné. Pokud není mladistvý dostatečně rozumově a mravně vyspělý, soud mu může

uložit za čin jinak trestný ochranné opatření či takové opatření, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let.

Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení dalším protiprávním činům. Orgány činné v trestním řízení přitom spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a řízení musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

Sankce za spáchání přestupku hrozí dětem, které se jej dopustily poté, co již dovršily 15. rok. (tzn. ode dne následujícího po dni 15. narozenin). Nestačí-li samotné projednání přestupku, lze jim uložit samostatně či v kombinaci napomenutí, pokutu, zákaz činnosti nebo propadnutí věci (ovšem napomenutí nelze uložit spolu s pokutou).

Co by děti měly vědět

Dítě mladší 15 let není odpovědné za přestupek ani trestný čin, ale soud mu za tzv. čin jinak trestný může uložit některé z opatření k nápravě. Od 15 do 18 let se dítě nazývá mladistvým, je odpovědné za spáchaný přestupek a je-li dostatečně rozumově a mravně vyspělé, pak i za tzv. provinění (trestný čin spáchaný mladistvým). Soud mu může uložit výchovné opatření, ochranné opatření či opatření trestní. Za spáchání přestupku po dovršení 15 let hrozí dítěti napomenutí, pokuta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.

Odpovědnost dětí za škodu

S tím, jak děti rostou, nabývají postupně i tzv. deliktní způsobilost, tj. odpovědnost za vlastní protiprávní úkony. Jakmile způsobí škodu nezletilé dítě, nejprve je třeba určit, zda bylo v té době schopno ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Pakliže ano, odpovídá za způsobenou škodu, a to společně a nerozdílně spolu s tím, kdo měl v tu dobu povinnost vykonávat nad ním dohled (nejčastěji rodiče, ale může to být např. i škola), pokud taková osoba neprokáže, že náležitý dohled nezanedbala.

Pokud nezletilý nebyl v té době schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, odpovídá za jím způsobenou škodu pouze osoba, která měla v tu dobu povinnost vykonávat nad ním dohled, pokud neprokáže, že náležitý dohled nezanedbala.

V případě, že nezletilý nebyl v té době schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky a zároveň osoba povinná vykonávat nad ním v tu dobu dohled prokáže, že náležitý dohled nezanedbala, nese škodu sám poškozený.

Co by děti měly vědět

Za škodu způsobenou nezletilým může odpovídat dle okolností buď samotný nezletilý, nebo nezletilý společně a nerozdílně s tím, kdo nad ním měl vykonávat dohled, nebo samotný ten, kdo měl nad nezletilým vykonávat dohled, nebo žádný z těchto uvedených. Záleží na tom, zda byl nezletilý v té době schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky a zda osoba povinná vykonávat nad ním dohled tuto svou povinnost zanedbala či nikoliv.

OSPOD

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Mají za úkol mimo jiné vyhledávat „ohrožené“ děti (např. jejich rodiče nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, ale i děti, které např. vedou zahálčivý nebo nemravný život – např. spáchaly trestný čin atp.). Dále též působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, projednat s dítětem nedostatky v jeho chování, sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující aj. V trestním řízení spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení vedeném proti dítěti nebo mladistvému a účastní se (i aktivně) případného hlavního líčení konaného soudem.

Co by děti měly vědět

Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí např. na to, že konkrétní dítě vede zahálčivý nebo nemravný život (např. opakovaně páchá přestupky). Zároveň má dítě právo požádat orgány sociálně-právní ochrany, školy aj. o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv, přičemž jsou tyto povinny mu odpovídající pomoc poskytnout.

Pojmosloví

Dítě dle trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) = osoba mladší 18 let, pokud trestní zákon (např. zákon o soudnictví ve věcech mládeže) nestanoví jinak

Mládež dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 218/2003 Sb.) = děti a mladiství

Dítě mladší 15 let dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 218/2003 Sb.) = ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku (tzn. člověk do skončení dne svých 15. narozenin)

Mladistvým dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 218/2003 Sb.) = ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku (tzn. člověk ode dne následujícího po 15. narozeninách až do skončení dne svých 18. narozenin)

Kyberprostor = virtuální svět vytvářený moderními technologiemi

Kyberšikana = forma šikany využívající elektronických prostředků

Kybergrooming = psychická manipulace oběti prostřednictvím elektronických prostředků (zejména internetových) s cílem sexuálně ji využít

Kyberstalking = Zneužívání moderních technologií k opakovanému, systematickému obtěžování a pronásledování

Sexting = elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem

Dětská pornografie = pornografie, která zobrazuje osobu mladší 18 let nebo osobu, která tak vypadá

Freeware, open-source software = software (obvykle dostupný zdarma) umožňující za jistých okolností i své kopírování i úpravy

Peer-to-peer síť = síť, ve které spolu komunikují klienti bez nutnosti zprostředkujícího serveru

Zdroje

EU Kids online, Final Report:

[http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIReports/Final%20report.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2009-11)/EUKidsOnlineIReports/Final%20report.pdf)

EU Kids online, What Do We Know About Children's Use of Online technologies:

[http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/D11,secondedition.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/D11,secondedition.pdf)

EU Kids online, Who bullies and who is bullied online?:

[http://eprints.lse.ac.uk/39601/1/Who%20bullies%20and%20who%20is%20bullied%20online%20\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/39601/1/Who%20bullies%20and%20who%20is%20bullied%20online%20(LSERO).pdf)

Wikipedia (AJ), heslo „Sexting“: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sexting>

Formulář PČR – hlášení závadového obsahu a aktivit v síti internet:

<http://aplikace.policie.cz/hotline/>

Sdružení Linka bezpečí: <http://linkabezpeci.cz/webmagazine/home.asp?idk=393>

Vzorové lekce pro žáky

pracovní listy

PRACOVNÍ LIST Č. 1

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Osmisměrka

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: předtištěný papír s osmisměrkou

1. 20 min:

Žáci vyplňují osmisměrku.

Zbývající čas:

Učitel vysvětluje žákům ty z pojmů, kterým nerozumí

Slova v osmisměrce:

(opatření k) nápravě, mladistvý, provinění, (opatření) výchovné, (opatření) ochranné, (opatření) trestní, náhrada škody, OSPOD, (zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech...) mládeže, přestupek, trestný čin, ochrana osobnosti, autorský zákon, (morální) zadostiučinění, (dohled) probačního (úředníka), pokuta

PRACOVNÍ LIST Č. 2

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Komiks

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: papír, pastelky

Žáci nakreslí komiks zobrazující příběh oběti kyberšikany. Kromě ostatních obrázků, které si žáci sami domyslí, musí obsahovat obrázky zobrazující:

1. počátek kyberšikany (např. má dobrý či naopak špatný prospěch, má horší mobil atp.)
2. jak se asi cítí oběť (např. „Dnes bych nejradši do školy vůbec nešel“)
3. řešení kyberšikany, resp. na koho se oběť obrátí (např. doma, ve škole)
4. omluvu útočníka/útočnicků oběti

Žáci si komiksy vzájemně prohlédnou a ty nejhezčí ve třídě vyvěsí.

PRACOVNÍ LIST Č. 3

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Netiketa

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: papír, pastelky

Učitel dětem vysvětlí, co je to netiketa, a vyzve je k navrhování pravidel, která by do ní měla spadat. Všechna je zapíše na tabuli (mělo by jich být alespoň 10). Vybere ve spolupráci s dětmi 10 nejpodstatnějších, která podtrhne. Ke každému z podtržených pravidel děti malují obrázek, který má pravidlo charakterizovat. Z obrázků si udělají výstavku a hádají, k čemu jaký obrázek patří.

PRACOVNÍ LIST Č. 4

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Hra s míčkem

ČAS PRO AKTIVITU: 2 x 45 min

POMŮCKY: psací potřeby a papír na poznámky, společný míček

1. hodina:

Učitel připomene dětem, co by na internetu dělat neměly a proč (z hlediska dětí jako pachatelů spíše než obětí)

2. hodina:

Žáci se postaví do kroužku čelem k sobě. Učitel hodí k někomu míček, „chytač“ při jeho chycení řekne, jak by se na internetu neměl chovat vůči druhým, poté hodí míček někomu dalšímu a z kruhu vystoupí. V jedné hře se odpovědi nesmí opakovat, dokud kohokoliv z přítomných napadá dosud nevyřčená odpověď. Jakmile (pokud) odpovědi dojdou, pokračuje se se stejnými pravidly od začátku (bez již vystoupivších osob). Kdo odpověď nezná, v kruhu zůstává dál. Hra se opakuje, dokud žáky napadají další možné odpovědi.

PRACOVNÍ LIST Č. 5

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Pravidla bezpečného internetu

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

Děti se hlásí a říkají učiteli různé poučky o bezpečném chování v reálném světě (např. nebrat si bonbony od cizího člověka). Učitel vždy poučku zapíše na tabuli a nechá děti vymyslet, jak lze obdobnou poučku formulovat pro oblast kyberprostoru. Na tabuli nakreslí u původní poučky šipku a za ni umístí variantu pro kyberprostor.

PRACOVNÍ LIST Č. 6

1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Doplňování ANO / NE

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: předtištěný papír s textem pro doplňování ANO / NE

Každý dostane předtištěný papír a doplňuje „Ano“ pro „Je to pravda“ či „Ne“ pro „Není to pravda“:

Na internetu jsem vždy v bezpečí.

Na internetu jsou lidé, kteří mi mohou ublížit.

Moje heslo, které používám při práci s internetem, je kratší než 5 znaků.

Mám kamaráda/kamarádku, kterého/kterou znám pouze z internetu.

Na internetu se mi nemůže nic špatného stát, když jsem u sebe v pokoji doma a hned vedle jsou rodiče.

Mohu si od kamaráda okopírovat jeho počítačovou hru, kterou si koupil.

Používám heslo, které zná moje nejlepší kamarádka.

Mohu si s kamarádem zahrát jeho počítačovou hru, kterou si koupil.

Mohu použít text z Wikipedie ve svém referátu, i když neuvedu zdroj.

Na internetu si mohu říkat, co chci.

Následně se učitel táže žáků na jejich odpovědi, ti se hlásí vždy pro „ano“ či „ne“. Kde je to třeba (např. se ukáže, že děti používají nedostatečná hesla), učitel přidá svůj výklad a komentář.

PRACOVNÍ LIST Č. 1

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Hra s míčkem

ČAS PRO AKTIVITU: 2 x 45 min

POMŮCKY: psací potřeby a papír na poznámky, společný míček

1. hodina:

Učitel vyloží žákům, jakého protiprávního jednání (zejm. jakých trestných činů přestupků) se mohou ve spojení s internetem dopustit, žáci si dělají poznámky.

2. hodina:

Žáci se postaví do kroužku čelem k sobě. Učitel hodí k někomu míček, „chytač“ při jeho chycení řekne přesný název některého trestného činu či přestupku nebo protiprávního jednání, poté hodí míček někomu dalšímu a z kruhu vystoupí. V jedné hře se odpovědi nesmí opakovat, dokud kohokoliv z přítomných napadá dosud nevyřčená odpověď. Jakmile (pokud) odpovědi dojdou, pokračuje se se stejnými pravidly od začátku (bez již vystoupivších osob). Kdo odpověď nezná, v kruhu zůstává dál. Po dohrání se hra opakuje ještě jednou, poslední v kruhu bude v příští hře zapisovatelem: na tabuli zapisuje všechny odpovědi a sleduje, zda se neopakují.

Ve zbývajícím čase žáci hlasují o tom, jaké jednání jim osobně připadá nejzávažnější; každý žák má 3 hlasy, které mohou libovolně rozdělit či kombinovat. Počet hlasů zapisuje k jednotlivým protiprávním jednáním žák, který zůstal poslední v kruhu při posledním házení s míčkem.

POZNÁMKA K NEJČASTĚJŠÍM MOŽNÝM PROTIPRÁVNÍM JEDNÁNÍM:

Protiprávní: porušování práva na ochranu osobnosti

Přestupek: proti občanskému soužití, proti majetku, proti autorskému právu

Trestný čin: šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, svádění k pohlavnímu styku, nebezpečné pronásledování, účast na

sebevraždě, porušení tajemství dopravovaných zpráv, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, pomluva, poškození cizích práv, nebezpečné vyhrožování, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat, vydírání, poškození cizí věci, útisk, šíření toxikomanie, podvod, výtržnictví, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, podněcování k trestnému činu, schvalování trestného činu, porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi

PRACOVNÍ LIST Č. 2

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Netiketa

ČAS PRO AKTIVITU: 2 x 45 min

POMŮCKY: psací potřeby, velký papír (A3) do každé skupiny a nejméně 1 společný (pro závěrečné vylepení)

1. hodina:

Žáci ve skupinách po 4-6 dětech vymýšlí pravidla slušného chování na internetu a vyberou 10 těch, která považují za nejzákladnější, zapíší je na papír velkým čitelným písmem v pořadí od nejdůležitějšího. Zvolí si zástupce, který za ně přednese tato pravidla před ostatními a dále toho, kdo bude jejich papír s pravidly držet, aby na ně ostatní viděli. Následně se zástupci držící papíry seřadí před třídou, aby byly všechny vidět, a jeden po druhém mluvčí přednesou ostatním, proč si zvolili právě tato pravidla a proč v daném pořadí. O přestávce zůstanou papíry vyvěšené ve třídě.

2. hodina:

Žáci rozstříhají papíry tak, aby zůstala samostatně jednotlivá pravidla, která položí na zem nebo na tabuli (lze využít místo rozstříhaných papírů interaktivní tabuli, je-li k dispozici). Následně diskutují o důležitosti jednotlivých pravidel obecně i v porovnání s těmi ostatními a přesunují papíry s napsanými pravidly podle toho, jakým směrem se diskuse vyvíjí. Se závěrečným pořadím by měli všichni souhlasit. Papíry poté přilepí na společný papír, který vyvěsí ve třídě.

PRACOVNÍ LIST Č. 3

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Osmisměrka

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 20 min

POMŮCKY: předtištěný papír s osmisměrkou

Žáci vyplňují osmisměrku.

Slova v osmisměrce:

opatření k nápravě (lze ho uložit dětem mladším 15 let za spáchání činu jinak trestného), mladistvý (dítě mezi 15-18 lety podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže), provinění (trestný čin spáchaný mladistvým), (opatření) výchovné (např. výchovné omezení), (opatření) ochranné (např. zabránění věci), (opatření) trestní (např. odnětí svobody), náhrada škody (zaplacení způsobené majetkové újmy poškozenému), OSPOD (orgán sociálněprávní ochrany dětí), (zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech...) mládeže, přešupek (protiprávní jednání, za něž hrozí sankce a které nedosahuje závažnosti trestného činu), trestný čin (protiprávní jednání závažnější než přešupek), ochrana osobnosti (název právní oblasti zakazující např. natáčení na kameru nebo zveřejnění záznamu proti souhlasu zachycené osoby), autorský zákon (zákon upravující práva k autorsky chráněnému dílu), (morální) zadostiučinění (omluva nařízená soudem za porušení práva na ochranu osobnosti), (dohled) probačního (úředníka) (1 z výchovných opatření ukládaným mladistvým za spáchání provinění), pokuta (1 z možných trestů za přešupek postihující majetek pachatele)

PRACOVNÍ LIST Č. 4

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Příběh sextingu

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: předtištěný příběh

1. část hodiny:

Učitel rozdělí žáky pokud možno do čtveřic. Každý žák dostane předtištěný příběh, který si přečte a sestaví si pro sebe seznam toho, co podle něho udělala která z postav příběhu špatně nebo nemorálně, v pořadí od nejvíce odsouzeníhodného jednání či chyby až po ty nejméně závažné. Následně diskutuje s ostatními ve skupině, až dojdou ke stejnému seznamu.

2. část hodiny:

Jednotlivé skupiny přečtou své seznamy, učitel nebo vybraný žák je zapisuje na tabuli s vyznačením jejich pořadí (zapiše chybu či odsouzeníhodné jednání a u něj čísla označující pořadí v jednotlivých seznamech). Výsledky žáci vzájemně diskutují, až se shodnou na konečném pořadí. Výsledný seznam vyvěsí ve třídě, aby byl na očích.

PŘÍBĚH: Veronika chodila s Pavlem už nejméně tři týdny. Přišlo jí to jako už dostatečně dlouhá doba na to, aby mu poslala svoje skoro nahé fotky v různě vyzývavých polohách, konec konců Pavel ji k tomu přemlouval už od prvního týdne. Vzala si tedy jednoho dne plavky, napůl je svlékla a dala se do focení... Výsledek se jí líbil, vypadala dost sexy, takže bez ostychu fotky Pavlovi poslala jako MMS. Zvláště když se dušoval, že je nikomu neukáže. Pár dní poté přistihla Pavla, jak se chlubí mezi kamarády, že za ním Veronika běhá a zobe mu z ruky. To ji naštvalo tak, že se rozhodla zveřejnit jejich milostnou Facebookovou komunikaci, aby všichni viděli, že je to naopak Pavel, kdo běhá za Veronikou a žadoní o její přízeň. Z Pavla si začali dělat legraci i jeho kamarádi, že na Veroniku stejně neměl, a tak jim poslal polonahé fotky od Veroniky, aby ukázal, že nepřeháněl. Nejdřív si ale vynutil jejich slib, že o fotkách nikomu neřeknou. Jaké bylo jeho překvapení, když pak našel ve své schránce e-mail od

kamaráda Michala adresovaný všem spolužákům, který odkazoval na veřejně přístupnou stránku na Facebooku zobrazující všechny Veroniky fotky.

PRACOVNÍ LIST Č. 5

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

PPP

ČAS PRO AKTIVITU: 2 x 45 min

POMŮCKY: počítače s internetem a s PowerPointem, projektor

1. hodina:

Učitel vyloží žákům principy právní odpovědnosti (zejména odpovědnost za přestupek, za trestný čin, za způsobenou škodu), anebo si žáci vyhledávají tyto informace sami na internetu, dělají si poznámky.

2. hodina:

Učitel rozdělí žáky do skupin zhruba po 3. Každá skupinka vytvoří vlastní krátkou powerpointovou prezentaci na téma právní odpovědnosti, výsledná díla si vzájemně promítnou.

PRACOVNÍ LIST Č. 6

2. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Scénka – předvádění

ČAS PRO AKTIVITU: 1 x 45 min

POMŮCKY: témata připravená k losování (např. v krabici)

Učitel rozdělí žáky na skupinky cca po 5, za každou skupinku si přijde zástupce vylosovat téma, které sdělí pouze své skupině. Připraví se vždy 2-3 osoby s předvedením scénky pro ostatní, kteří hádají, o jaké jde téma. Zvuky a především slova či citoslovce nejsou povolena. Skupina, která uhádne scénku jako první, získává bod a jde předvádět. Takto se prostřídají všichni, témata lze případně libovolně přidávat či naopak ubírat.

MOŽNÁ TÉMATA PRO SCÉNKY (dále dle inspirace učitele):

Sexting

Kyberšikana prostřednictvím SMS a MMS

Kyberšikana prostřednictvím Facebooku

Kyberšikana prostřednictvím videa, server Youtube.com

Porušování autorských práv

Extremismus

Porušení práva na ochranu osobnosti

V roce 2014 připravilo Národní centrum bezpečnějšího internetu ve spolupráci s Vysočina Education v rámci projektu i-Bezpečná škola reg. číslo: CZ.1.07/1.3.50/01.0014.